

MASOFAVIY TA'LIM: ZAMONAVIY TA'LIMNING YANGI BOSQICHI**Baxodirov Aribjon***Senior teacher of Namangan State university,**Email: muzaffarmaxsutxodjayev@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada masofaviy ta'limning nazariy asoslari, rivojlanish tarixi, afzalliklari va kamchiliklari, hamda O'zbekiston ta'lim tizimida qo'llanilishi masalalari o'rganilgan. Masofaviy ta'lim zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida shakllanayotgan ta'lim shakli sifatida tahlil qilingan. Maqolada masofaviy ta'limning an'anaviy ta'limdan farqlari, uning pedagogik va psixologik jihatlari, texnologik platformalari hamda kelajakdagi rivojlanish istiqbollari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, masofaviy ta'lim to'g'ri tashkil etilganda yuqori samaradorlikka erishish mumkin, ammo buning uchun tegishli texnik, metodologik va kadrlar ta'minoti zarur.

Kalit so'zlar: masofaviy ta'lim, elektron ta'lim, raqamli texnologiyalar, onlayn platformalar, virtual o'quv muhiti, interaktiv ta'lim, aralash ta'lim, pedagogik innovatsiya.

KIRISH

XXI asr ta'lim tizimiga yangicha talablar qo'ymoqda. Globallashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va zamonaviy jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlari ta'limga yangicha yondashuvlarni talab etadi. Masofaviy ta'lim esa ana shunday zamonaviy ta'lim shakllaridan biri bo'lib, u ta'lim oluvchilarga vaqt va joy chegarasidan qat'i nazar, bilim olish imkoniyatini beradi.

COVID-19 pandemiyasi masofaviy ta'limning ahamiyatini yanada oshirdi va butun dunyo bo'ylab ta'lim muassasalarini onlayn ta'limga o'tishga majbur qildi. Bu vaziyat masofaviy ta'limning imkoniyatlari va muammolarini yanada yaqqol ko'rsatdi.

Masofaviy ta'lim - bu o'qituvchi va o'quvchilar orasidagi masofa tufayli bevosita aloqa imkoniyati cheklangan sharoitda, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida amalga oshiriladigan ta'lim shaklidir.

O'zbekiston Respublikasida masofaviy ta'limni rivojlantirish bo'yicha bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi doirasida ta'lim tizimini raqamlashtirish ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Respublikamizda masofaviy ta'lim platformalari yaratilmoqda, o'qituvchilar malakasini oshirish dasturlari ishlab chiqilmoqda, ta'lim muassasalari zamonaviy texnik vositalar bilan ta'minlanmoqda.

Masofaviy ta'limning asosiy xususiyatlari;

1. Moslashuvchanlik (Flexibility)

Masofaviy ta'limning eng muhim xususiyatlaridan biri uning moslashuvchanligi hisoblanadi. Bu xususiyat bir necha jihatdan namoyon bo'ladi:

Vaqt jihatidan moslashuvchanlik: An'anaviy ta'limda talaba ma'lum bir vaqtda darsga kelishi shart. Masofaviy ta'limda esa ko'plab kurslar asinxron formatda taqdim etiladi, ya'ni talaba o'ziga qulay vaqtda video darsliklarni tomosha qilishi, o'quv materiallarini o'rganishi mumkin. Masalan, kunduzgi ishlovchi talaba kechqurun yoki dam olish kunlari o'qishi mumkin.

Individual ta'lim trayektoriyasi: Har bir talabaning o'zlashtirish tezligi har xil. Masofaviy ta'limda qiyin mavzularda ko'proq vaqt sarflash, oson mavzularni tezroq o'tkazish mumkin. Bu an'anaviy sinf sharoitida, qayerda barcha talabalar bir xil tempda harakat qilishi kerak, imkonsiz.

Ish va ta'limni birlashtirish: Zamonaviy dunyoda ko'plab odamlar ishlagan holda ta'lim olishni hohlaydilar. Masofaviy ta'lim bu imkoniyatni beradi. Talaba kunning bir qismida ishlashi, qolgan vaqtini o'qishga bag'ishlashi mumkin. Bu xususiyat ayniqsa, kattalar ta'limi va malaka oshirish dasturlari uchun muhim.

Ochiqlik (Accessibility). Geografik ochiqlik: Talaba O'zbekistonning istalgan burchagida, hatto eng olis qishloq joyida yashasa ham, Toshkent, Moskva yoki London universitetlarida o'qishi mumkin. Bu geografik masofani yo'q qiladi. Ilgari ko'plab iqtidorli yoshlar ta'lim olish imkoniyatidan mahrum bo'lgan, chunki ular katta shaharlarga ko'chib o'tishlari qiyin edi. Masofaviy ta'lim bu muammoni hal qiladi.

Ijtimoiy ochiqlik: Jismoniy imkoniyati cheklangan shaxslar uchun an'anaviy ta'lim muassasalariga borib kelish katta muammo. Masofaviy ta'lim ularga uydan chiqmasdan sifatli ta'lim olish imkonini beradi. Nogironligi bo'lgan talabalar o'z uylaridan qulay sharoitda ta'lim olishlari mumkin.

Iqtisodiy ochiqlik: Ko'plab masofaviy ta'lim platformalari bepul yoki arzon kurslar taklif qiladi. Bu past daromadli oilalar farzandlariga ham sifatli ta'limga ega bo'lish imkonini beradi. Coursera, edX, Khan Academy kabi platformalarda minglab bepul kurslar mavjud.

Vaqt ochiqligi: Masofaviy ta'lim 24/7 rejimida ishlaydi. Talaba tun yarmi ham o'quv materiallariga kirishi mumkin. Bu ayniqsa, turli smenalarda ishlovchilar va g'ayritabiiy ish jadvaliga ega bo'lganlar uchun qulay.

Interaktivlik: Zamonaviy masofaviy ta'lim oddiy video ko'rish yoki matn o'qishdan iborat emas, balki to'laqonli interaktiv tajriba:

Sinxron muloqot vositalari: Zoom, Microsoft Teams, Google Meet kabi platformalar orqali jonli video-darslar o'tkaziladi. Bu darslar paytida talabalar savollar berishlari, muhokamada qatnashishlari, guruh ishlarini bajarishlari mumkin. O'qituvchi ekranini ulashishi, virtual doska ishlatishi, so'rovnomalar o'tkazishi mumkin.

Sinxron muloqot: Forum, chat, elektron pochta orqali talabalar o'qituvchi va bir-birlari bilan aloqada bo'lishlari mumkin. Ko'pincha forum muhokamalarida chuqur fikr almashinuv sodir bo'ladi, chunki talabalar o'z javoblarini yaxshilab o'ylab, tayyorlab yozishlari mumkin.

Darhol qaytarish aloqasi: Onlayn testlar va topshiriqlar tizimi talabaga darhol natija beradi. Talaba xatosini darhol ko'radi va tuzatish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu an'anaviy ta'limda, qayerda natijalarni kutish kerak bo'ladi, mumkin emas.

Multimedia va interaktiv resurslar: Video, audio, 3D modellar, interaktiv simulyatsiyalar, virtual laboratoriyalar ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qiladi. Masalan, kimyo fanida virtual laboratoriyada tajribalar o'tkazish mumkin.

Hamkorlikdagi o'rganish: Google Docs, Padlet, Miro kabi vositalar orqali talabalar bir vaqtning o'zida bitta loyiha ustida ishlashlari mumkin. Bu guruh ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Modullilik: Modullilik prinsipi ta'limni konstruktor kabi qurish imkonini beradi:

Individual o'quv rejasi: Talaba o'ziga kerakli kurslarni tanlashi mumkin. Masalan, dasturlash bo'yicha mutaxassis bo'lmoqchi talaba faqat tegishli kurslarni olishi, qo'shimcha fanlarni tanlashi mumkin. Universitetning barcha majburiy fanlarini o'qish shart emas.

Turli darajadagi kurslar: Bir mavzu bo'yicha boshlang'ich, o'rta va ilg'or darajadagi kurslar bo'lishi mumkin. Talaba o'z bilim darajasiga mos kursni tanlaydi. Agar biror mavzuni yaxshi bilsa, boshlang'ich kursni o'tkazib yuborishi mumkin.

Mikro-kreditlar va sertifikatlar: Butun dasturni tugatmasdan, alohida modullar uchun sertifikat olish mumkin. Bu tez sur'atlar bilan o'zgarib turadigan sohalarda muhim - odamlar yangi ko'nikmalarni tezda o'rganadilar.

Bosqichma-bosqich o'rganish: Murakkab mavzular kichik modullarga bo'linadi. Talaba bir modulni tugatib, keyingisiga o'tadi. Agar biror modul tushunarsiz bo'lsa, uni qayta o'rganishi mumkin.

Elektron kutubxonalar: Google Scholar, JSTOR, ResearchGate kabi platformalar orqali millionlab ilmiy maqolalar, kitoblar, tadqiqotlarga kirish mumkin. Jismoniy kutubxonada bunday boy resurs yo'q.

Video darsliklar: YouTube, Khan Academy, Coursera platformalarida har qanday mavzu bo'yicha minglab video darsliklar mavjud.

Agar biror tushunchani bir o'qituvchidan tushunmasangiz, boshqa o'qituvchining tushuntirishini topishingiz mumkin.

Xulosa

Masofaviy ta'lim zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib bormoqda.

Garchi u ba'zi qiyinchiliklarga ega bo'lsa-da, to'g'ri tashkil etilgan masofaviy ta'lim yuqori sifatli bilim berish va ta'limni yanada ochiq va qulayroq qilish imkonini beradi.

Kelajakda masofaviy ta'lim texnologiyalarining rivojlanishi, sun'iy intellekt va virtual haqiqat elementlarining integratsiyasi bu sohani yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston uchun masofaviy ta'limni rivojlantirish mamlakatning raqamli iqtisodiyotga o'tishi va xalqaro ta'lim makoniga integratsiyalashuvi uchun muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Андреев А.А. Введение в дистанционное обучение. Учебно-методическое пособие. – М.: ВУ, 2019. – 85 с.
2. Полат Е.С., Моисеева М.В., Петров А.Е. Педагогические технологии дистанционного обучения. – М.: Академия, 2020. – 400 с.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni. PF-60 son, 05.10.2020.
4. Xolmurodov Sh.B. Masofaviy ta'limning pedagogik asoslari. – T.: Fan va texnologiya, 2021. – 176 b.
5. Moore M.G., Kearsley G. Distance Education: A Systems View of Online Learning. – Cengage Learning, 2021. – 384 p.
6. Garrison D.R., Anderson T. E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice. – Routledge, 2020. – 240 p.
7. Nasriddinova M.N. Oliy ta'limda masofaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llash. // "Ta'lim muammolari" jurnali. – T., 2022. – №3. – B. 45-52.
8. Simonson M., Schlosser C., Orellana A. Distance Education Research: A Review of the Literature // Journal of Computing in Higher Education. – 2021. – Vol. 23. – P. 124-142.